

Sprogpsykologisk Information og Debat

3. årgang, 1. nummer, maj 2003

INDHOLD

Redaktionelt	s. 3
Fagligt Forum	
▪ Årsberetning 2002-2003	s. 4
Temaaften	
▪ Samtale med manuskript – og lidt om Dansk Data Arkiv	s. 6
Ordet er frit	
▪ Det danske sprog	s. 9
▪ R tjat å sms 1 trusl mod skriftsprågd?	s. 10
Debatforum	
▪ Tanker om sprogpsykologisk specialeskrivning	s. 17
Kalender	s. 18

Spindet udgives af Foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi to til fire gange årligt. Spindet udgives som elektronisk nyhedsbrev og udsendes gratis på mail til medlemmer af Foreningen. Desuden kan det købes i løssalg for 10,- kr. ved Temaaften på Sprogpsykologi, ligesom det kan læses på Institutbiblioteket, IAAS, Københavns Universitet, og på Sprogpsykologis hjemmeside: www.cphling.dk/sprogpsykologi .

Medlemskab af Foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi koster p.t. 50,- kr. pr. år. Girokort kan indhentes ved henvendelse til foreningens kasserer, eller beløbet kan indbetales på konto nr. 5037-202122-5 i Jyske Bank. For at kunne modtage Spindet er det nødvendigt at oplyse navn og e-mail ved indbetalingen.

Redaktionen forbeholder sig ret til at foretage korrekturlæsning af indlæg. Det anvendte kommatringssystem vil blive respekteret. I øvrigt er forfatterne af indlæggene selv ansvarlige for indholdet.

Redaktionsudvalget

Tina Christiansen: tina.lars@get2net.dk

Helene Christensen:

helene-christensen@get2net.dk

Stine Hartmann: stinehartmann69@hotmail.com

Fagligt Forum for Sprogpsykologi, Bestyrelsen

Formand:

Linda Svenstrup: linda@post8.tele.dk

Tlf.: 59 44 41 42

Næstformand:

Marianne Rathje: marianne.rathje@dsn.dk

Kasserer:

Astrid Geertz: ageertz@get2net.dk

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Helene Christensen

Tina Christiansen

Anne Sandager

REDAKTIONELT

Kære læsere

Velkommen til forårets nummer af Spindet! Her byder vi på en artikel inspireret af temaaftenen med Hanne-Pernille Stax om spørgeskemabaserede interviewsamtaler. Artiklen er skrevet af Anne Sofie Fink Kjeldgaard fra Dansk Data Arkiv og berører bl.a. hvordan sprogpsykologer kan få nytte af deres database. Læs og bliv inspireret!

Derudover bringer vi en artikel fra Dansk Sprognævn om sms- og chatsprog, skrevet af Marianne Rathje og Ole Ravnholt. Her kan man læse om hvorvidt skrivemåderne i disse nyere medier kan være en trussel mod etablerede skriftsprogsnormer.

Det er også muligt at læse om årets gang i FAFOS, Foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi, i formandens årsberetning.

Går du og reflekterer over noget, du har oplevet på Sprogpsykologi, håber vi du vil skrive om det til Spindet. Dette har Tina Christiansen gjort i Debatforum. Artiklen er inspireret af forårets specialeseminar og omhandler hendes tanker om specialet som henholdsvis idealistisk-eksistentialistisk projekt og faglig, praktisk opgave.

Som noget nyt har vi et lille digt om "Det danske sprog". Vi håber at andre vil sende lignende bidrag til bladet; og lad os her påpege at det ikke er nødvendigt at skrive en lang artikel til Spindet, også små tankevækkende indslag som digte eller tegneserier etc. er mere end velkomne.

Redaktionsudvalget er efterhånden ved at være veletableret med hele fire medlemmer. Nu er vi mange til at modtage jeres indlæg – så skriv og send!

Redaktionen ønsker alle en rigtig glædelig sommer og ser frem til at modtage jeres mange spændende bidrag til Spindet!

Stine Hartmann, Helene Christensen og Tina Christiansen.

FAGLIGT FORUM

Beretning for perioden 20.04.02-29.04.03

Foreningen har i det forløbne år vist sig at være levedygtig selv på andet år. Medlemstallet er stadig fornuftigt, økonomien er god, og interessen for foreningen er stadig stor.

Sommersymposiet d. 29. juni måtte desværre aflyses pga. manglende tilslutning fra medlemmerne. Enten pga. dårlig timing eller annoncering eller muligvis manglende interesse for den slags større arrangementer??

Til gengæld har der været stor tilslutning til **temaafterne** i den forløbne periode. I perioden 20. april 2002 til 29. april 2003 har foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi gennemført 4 temaaftener, udgivet 2 nyhedsbreve og afholdt en julefrokost og et specialeseminar.

Den første temaaften var d. 26. september hvor lektor Christian Kock talte om *'forskellige fags vinkler på sprog'*. Dette arrangement var nok det hidtil største i foreningens levetid da der var over 70 tilhørere til en aften om retorik og sprogvidenskab med en veloplagt Christian Kock.

Efterårets anden temaaften var d. 5. december med emnet 'storytelling' ved cand.mag. Mette Sahl Larsen. Også dette arrangement var godt besøgt med ca. 50 personer og en interessant aften om mundtlige fortællinger i selskab med en god fortæller.

Inden jul forsøgte vi som noget nyt at afholde en **julefrokost** for alle

medlemmer af foreningen. Dette blev en stor succes med over 20 tilmeldte, og bør nok fremover være en fast tilbagevendende tradition i foreningen.

Foreningens nyhedsbrev **Spindet** er desværre kun udkommet to gange i den forløbne periode – maj 2002 og december 2002. Dels pga. den ene redaktørs barselsorlov, dels pga. manglende bidrag til bladet og manglende kræfter til at redigere og indsamle stof. I næste periode bør bestyrelsen derfor nok tage op til nærmere overvejelse hvor ofte og med hvilket formål bladet i fremtiden skal udkomme.

I forårssemesteret havde vi periodens tredje **temaaften** d. 22. februar 2003 med Sven Hauge fra pr-bureauet Klar Text. Denne temaaften var et forsøg på at ramme emner som er lidt mere erhvervsorienterede. Emnet var *'pressekontakt, journalistik og kommunikationsrådgivning i et dansk pr-bureau'*. Med over 40 deltagende personer blev også denne aften en stor succes med publikum fra både andre uddannelsesinstitutioner og arbejdsområder. Aftenen viste at foreningen også har store muligheder for at udvide emnerne i denne retning.

Efter en del opfordringer fra medlemmer og studerende på sprogpsykologi afholdt foreningen d. 13. marts et **specialeseminar** i stil med sidste års arrangement. Arrangementet havde denne gang en lidt mere uformel stil og mere fokus på de nye specialeskrivere, hvilket faldt i god jord hos de i alt ca. 17 fremmødte. Også inddragelsen af tidligere specialeskrivere, en eksaminator

FAGLIGT FORUM

og en censor viste sig at bringe interessante spørgsmål og diskussioner med sig.

Fagligt Forum for Sprogpsykologi består pr. 29. april 2003 af 24 betalende medlemmer, en bestyrelse på 6 medlemmer, et redaktionsudvalg med 1 medlem og et temaafteudvalg med 5 medlemmer. Redaktionsudvalget skulle efter generalforsamlingen gerne være udvidet med 1-2 nye medlemmer.

Medlemstallet har i hele perioden været nogenlunde stabilt med det højeste antal: 44 medlemmer i foråret 2002, 30 medlemmer i efteråret 2003 og p.t. 24 medlemmer, hvoraf de fleste nu er tilmeldt groupcare og kan få oplysninger om foreningen der.

Til den **kommende periode** er der foreløbig planlagt et par temaaftener og en sommerudgivelse af Spindet. Første temaaften er den 6. maj 2003 med Hanne-Pernille Stax og temaet '*Samtaler med manuskript*'. Dernæst har Lone Laursen sagt ja til at deltage i en temaaften den 9. september med et foredrag om gestik i samtalen. Vi regner også med at kunne tilbyde en temaaften om sprogpsykologi og psykolingvistik med ph.d.-studerende på lingvistik Mads Poulsen. Denne langsigtede planlægning er et nyt tiltag fra temaaftengruppen, som fremover satser på at fastsætte datoer og temaer lidt længere ud i fremtiden for måske at kunne udgive et samlet hæfte om temaaftener og på denne måde nå lidt bredere ud end blot de p.t. betalende medlemmer.

Det var alt for den forløbne periode. Til slut vil jeg gerne sige tak til bestyrelsen

og udvalgene for et godt samarbejde i den forløbne periode, og tak til medlemmerne for stor opbakning til næsten alle foreningens arrangementer. En speciel tak til foreningens kasserer Maarja Siiner som nu har valgt at forlade posten.

Af Linda Svenstrup, formand

april 2003

TEMAAFTEN

Om temaaftenen "Samtale med manuskript" – og lidt om Dansk Data Arkiv

Af Anne Sofie Fink Kjeldgaard, asf@dda.dk

Tirsdag d. 6. maj 2003 havde Foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi inviteret til temaaften med foredrag af Hanne-Pernille Stax, Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab, der skulle tale under titlen "Samtale med manuskript – om udforskning, testning og forbedring af vilkår for forståelse i spørgeskemabaserede interview". Som forsker i Dansk Data Arkiv (DDA), der er Danmarks centrale opbevaringssted for spørgeskemaundersøgelser (mere herom senere), fandt jeg det interessant for mig at deltage i et arrangement om surveymetoden ud fra en sprogvidenskabelig synsvinkel.

Dette indlæg er ikke en anmeldelse af temaaftenen, men gengiver blot mine indtryk og har til slut en kort introduktion til DDA. Jeg bør med det samme nævne, at jeg selv kommer fra samfundsvidenskab, rent faktisk fra marketing – en disciplin, der om nogen har taget surveymetoden til sig i form af diverse markedsundersøgelser. Min viden om disciplinen sprogpsykologi/-videnskab var derfor på forhånd minimal. Jeg var derfor glad for, at Stax indledte med lidt generel introduktion til disciplinen, og hvordan den kunne bidrage til udvikling af surveymetoden, der i dag typisk sættes i forbindelse med samfundsvidenskab og en gang imellem med socialmedicin og epidemiologi.

I Danmark har forskningen i betydningen af spørgeskemaets struktur og formuleringer

været meget begrænset. Eksempelvis er denne forskning langt mere udbredt i USA, hvor også forskere med humanistisk baggrund er stærkere repræsenteret inden for genren. Stax forklarede, hvordan forskningen foregår på to fronter. Den ene med fokus på interaktionen mellem respondent og interviewer i interviewsituationen og den anden med fokus på de kognitive processer, der foregår 'inden i' respondenterne, det vil sige på den forståelse, der skabes hos respondenterne. Stax viste med en række eksempler, hvor signifikant anderledes skemastruktur og spørgsmålsformulering kunne indvirke på respondenternes svar.

Med hensyn til spørgsmålsformulering er dette ofte op til den enkelte forsker at finde ud af, hvordan spørgsmål fungerer i praksis. Selv om anbefalinger af pilottest findes i enhver metodebog, er det nok temmelig forskelligt, hvor ihærdigt og systematisk dette gribes an. Det var mit indtryk, at én af de måder, sprogvidenskab kan bidrage til udviklingen af surveymetoden på, er ved at komme med ord og begreber, der gør det muligt at systematisere de problemer, der kan opstå med en formulering. Altså, at man ikke bare kan tale om, at et spørgsmål fungerer dårligt, men rent faktisk kan give kvalificerede bud på, hvorfor det gør det. Imidlertid var en af Stax's pointer, at herfra og til nøjagtigt at angive, hvilke formuleringer der virker godt, er det fortsat ikke til at fastslå. Også med hensyn til skemastruktur kan der peges på en mængde empiriske beviser på, at det eksempelvis har stor betydning, i hvilken rækkefølge spørgsmål og svar fremstilles. En anden pointe hos Stax var da også, at det at træffe et valg mellem de alternative måder at formulere og/eller strukturere på er nødvendigt, også selv

TEMAAFTEN

om man muligvis ikke finder, at grundlaget for valget er så velfunderet, som man kunne tænke sig. Det er således helt op til den enkelte forsker/'spørgeskemakonstruktør' at forsøge at gardere sig imod effekter af formuleringer og strukturer, der kan resultere i fejlagtige mål. Her vil en sprogpsykologs faglige ekspertise bestemt være fordelagtig.

På baggrund af mine indtryk fra temaaftenen kan man i høj grad håbe, at personer med en humanistisk tilgang bliver stærkere repræsenteret i surveyforskningen i Danmark og – ikke mindst – at der i forbindelse med forskningsprojekter skabes flere tværvideenskabelige samarbejder.

Som nævnt arbejder jeg selv i Dansk Data Arkiv (DDA), der indhenter, opbevarer og udleverer data indsamlet primært inden for samfundsvidenskab, sundhedsvidenskab og historie. Vores intention er at indsamle både kvantitative og kvalitative data, men indtil videre er kvantitative spørgeskemadata altdominerende i arkivet.

DDA blev grundlagt i 1973 og blev i 1993 en enhed i Statens Arkiver på lige fod med Rigsarkivet, Erhvervsarkivet og landsarkiverne i Viborg, Aabenraa, Odense og København. DDA tager ikke penge for sine standardydelse over for studerende og forskere i form af opbevaring og udlevering af datamaterialer.

Det publikum, DDA traditionelt har henvendt sig til, har været forskere og studerende inden for samfunds- og sundhedsvidenskab, men efter at have

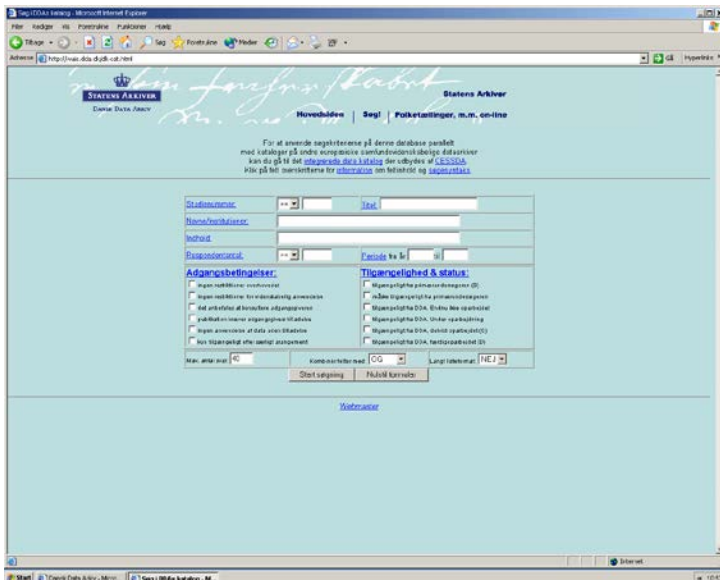
været med til temaaftenen vil jeg opfordre også humanister med interesse for spørgeskemametoden til at besøge arkivets hjemmeside og søgekatalog på internettet.

I søgekataloget kan man søge på datamaterialer i arkivet – dog har vi et mindre efterslæb i forhold til de nyeste undersøgelser, så en gang imellem kan det være relevant at henvende sig personligt med sin forespørgsel. Når man ved hjælp af søgekataloget har fundet frem til en undersøgelsestitel, kan man få adgang til en tekst om det pågældende datamateriale, en studiebeskrivelse. I studiebeskrivelsen får man en mængde oplysninger om undersøgelsen, et abstract, information om, hvordan den er udført, hvornår den er udført, af hvem, hvor mange respondenter osv. Ud fra denne tekst vil det (forhåbentlig) være muligt at afgøre, om undersøgelsesdata er interessant at arbejde videre med inden for den problemstilling, man har opstillet sig. For at få adgang til data og datadokumentation i form af spørgsmålstekster, interviewinstruktioner m.v. må man udfylde en rekvisitionsblanket. DDA fremsender så undersøgelsen som vedhæftet fil i en e-mail eller på en cd-rom.

Til sidst skal jeg nævne, at DDA udgiver tidsskriftet "Metode & Data", som kan findes på hjemmesiden i pdf-format. Tidsskriftet beskæftiger sig med videnskabelig metode og dataanalyse, og i min egenskab af redaktør vil jeg byde en artikel om spørgeskemametode og -teknik set fra en sprogpsykologisk vinkel meget velkommen.

TEMAAFTEN

DDA's hjemmeside har adressen:
www.sa.dk/dda

Hanne-Pernille Stax's henvisninger til litteratur gengivet med forfatter og titel:

- Houtkoop-Steenstra, H. (2002):
"Questioning Turn Format and Turn-taking Problems in Standardized Interviews"
- Obel, C., S. Dalsgaard, H-P. Stax & N. Bilenberg (2003):
"Spørgeskema om barnets styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)"
- Olsen, H. (1998):
"Tallenes talende tavshed. Måleproblemer i surveyundersøgelser"
- Stax, H-P . (udkommer 2003):
"Paths to precision – probing turn format and turn-taking problems in standardised interviews"
- Stax, H-P . (udkommer 2003):
"Veje til viden – om hensigtsmæssig kommunikation i spørgeskemabaserede interview"
- Stax, H-P. (2001):
"'And then what was the question again' – Text and Talk in Standardized Interviews"

ORDET ER FRIT

Digt: "Det danske sprog":

Vi starter med *lås*, der i flertal er *låse*,
men flertal af *gås* er *gæs*
- ikke *gåse*.
Vi taler om *fod*,
er der fler', si'r vi *fødder*,
men skønt vi si'r *flod*,
si'r vi aldrig *flødder*.
Er der én, er det *den*
er der to si'r man *disse*.
Hvorfor fa'n er så flertal af *pen*
ikke *pisse*?

At flertal af *mand*
er *mænd* -
ikke *mænder* -
er svært at forstå,
når én *tand* bli'r til *tænder*.
Skønt flertal af *and*
som bekendt hedder *ænder*,
så hører man aldrig, at *spand*
bli'r til *spænder*.
En anden mærkværdighed er her til lands:
i tredje person er det *han, ham, og hans*;
er det sund logik - ja jeg spørger kuns
at man ikke om kvinder si'r *hun, hum og huns*?

At *synge* i datid, det hedder jo *sang*,
men datid af *gynge* er ikke *gang*.
Og hvem kan forstå, hvorfor *springe* gi'r *sprang*,
når *bringe* dog ikke i datid er *brang*!
Korrekt hedder datid af *bringe* jo *bragte*,
hvor er så logikken når man siger *bagte*
på grundlag af navnemåden at *bage*?
Et andet eksempel: Det hedder at *tage*,
som bliver til datid, når man siger *tog*
- sku' bage i datid så ikke gi' *bog*?
Når *bringe* er *bragte*, sku' *bagte* vær' *binge*,
men så måtte *ragte* vær' datid af *ringe*,
og *ragte* det findes på dansk faktisk ikke
- derfor må vi hel're la' spørgsmålet ligge!

Anders Gade, 1997: Hjerneprocesser - Kognition og neurovidenskab.
Frydenlund.
Side 267 - 268. (Anonym forfatter, Mål og Mæle 1, 1984).

ORDET ER FRIT

R tjat å sms 1 trusl mod skriftsprågd?

Af Marianne Rathje og Ole Ravnholt

Sprognævnet har i den senere tid fået en del henvendelser om chatsprog og sms-sprog. Sprogbrugen i chat og sms har en række særlige træk, nogle særlige måder at anvende skriftmediet på, som traditionelt kun har været udnyttet i meget begrænset omfang, og begge medier er berygtede for at indbyde til sjusk og "chatpjat". Derfor er der mange som rynker på næsen ad den sprogbrug som man finder i de nye medier, og hos nogle kan der endda spores en vis bekymring for at den kan vise sig at være en trussel imod skriftsproget som vi kender det. Det kan den næppe, men henvendelserne har fået os til at se efter tegn på om udfordringen fra de nye skriftsproglige medier betyder at nogle af skriftsprogets muligheder bliver brugt på nye måder som de gældende officielle og uofficielle normer ikke har taget højde for, og om sådanne udviklinger også breder sig i de traditionelle skriftsproglige medier.

Nogle af de mest påfaldende og hyppigst nævnte særtræk ved chatsprog og sms-sprog er

1. "rebusskrift" (afsnupning, lydefterligning og lign.): *J v ik sæl, hvor de ord, j ka, stamr fra*
 2. regibemærkninger (ofte omgivet af asterisker): **vinker**
 3. forkortelser (akronymer): *FASAG* ('Falder af stolen af grin'), *ASAP* ('As soon as possible')
 4. smileyer: *:-)* (standard), *:-D* (meget stort smil)
- Specielt for sms:

5. store begyndelsesbogstaver i stedet for ordmellemlum:

DerErFestHosKennethSesVi?

6. anvendelse af karakteristiske fejlslæt i ordgenkendelsessystemer: *lovs og lys* (for *knus og kys*)

De nye skriftmedier

Chat og sms kombinerer en række kommunikative muligheder som vi godt kender fra andre medier, på nye måder. De er skriftlige medier (ligesom breve, postkort, post-it-beskedes og små sedler der sendes rundt i klassen), de kan anvendes over stor distance (ligesom breve, postkort og telefoner), den fysiske overførsel af information er hurtig (ligesom med telefonen), og de meddelelser som sendes, er personlige, dvs. henvendt til personer man kender, eller som man i hvert fald ved hvem er - selv om antallet af adressater kan være stort.

En *chat* er en skriftlig samtale mellem en gruppe af deltagere som fra deres computer har adgang til et *chatsted* på internettet som fordeler de enkelte replikker til alle deltagere uden mærkbar tidsforsinkelse mellem produktionen af meddelelsen og modtagelsen af den. At deltage i en chat kaldes at *chatte*.

Sms (forkortelse for *Short Message Service*) er betegnelsen for en mobiltelefon-tjeneste der bruges til at overføre korte skriftlige beskeder, men ordet bruges uformelt også om selve beskeden. Man kan altså sende *en sms*, og man kan *sms'e*, altså sende sms'er via mobiltelefonen. Her er der normalt kun to deltagere i kommunikationen, og der er ikke nødvendigvis samtidighed mellem produktion og modtagelse.

ORDET ER FRIT

Begge medier indbyder til uformel kommunikation, og det betyder at der ikke stilles store krav til korrekthed, og at der altså er et vist spillerum for både sjusk og kreativitet, så længe det ikke truer kommunikationens formål.

Det gælder for både chat og sms at inputværktøjerne, henholdsvis computerens og mobiltelefonens tastatur, er forholdsvis langsomme, i hvert fald i sammenligning med talt sprog - det er en gammel vittighed blandt programmører at brugeren er det langsomste modul i et tekstbehandlingssystem. Især mobiltelefonastaturet er begrænsende: Det har kun 12 taster til at håndtere 2 x 29 bogstaver (+ en række diakritiske tegn som umlaut og cedille), 10 taltegn og mindst 10 tegnsætningstegn. Der er altså mere end 5 tegn pr. tast, og man kan derfor komme ud for at skulle trykke 5 gange for at skrive et bestemt tegn. Nyere mobiltelefoner er udstyret med et ordgenkendelsesprogram der forsøger at afhjælpe dette problem ved at prøve at gætte hvilket ord brugeren er i gang med at skrive.

Desuden er det begrænset hvor meget information der kan overføres ad gangen uden at det går mærkbart ud over overførselshastigheden. Disse begrænsninger er hurtigt blevet mindre snævre, især på internettet, men oprindeligt har man været henvist til et tegnsæt (7-bits ascii) der ikke giver mulighed for at anvende kursiv, fed skrift, understregning, forskellig skriftgrad osv., og det har præget anvendelsen af mediet på en måde som måske ikke længere er helt nødvendig, men som stadig findes og uden tvivl også vil kunne overleve på

grund af konservatisme hos brugerne ("Rigtige chattere gør ikke sådan noget").

De enkelte bidrag til en chat er normalt korte, sjældent mere end en linje. Og hvad sms angår, skal det tages alvorligt at der er tale om et *Short Message System*: En meddelelse kan højst være på 160 tegn, og desuden er den skærm som meddelelsen vises på, ganske lille, sådan at meddelelser oftest bliver delt op i mindre dele som læseren skal bladre sig igennem.

Begge medier må karakteriseres som relativt hurtige i sammenligning med traditionelle skriftmedier. Alligevel gælder det altså for dem begge at der er fysiske og konventionelle begrænsninger på inpuhastigheden, meddelelsens størrelse og mediets båndbredde (den mængde af information der kan kodes og overføres). En kommunikativ begrænsning som brugere af de nye medier ofte nævner, og som er en følge af den begrænsede båndbredde, er at det er vanskeligt at gengive stemmeføring, ansigtsudtryk, gestus og lign. ("kropssproget"). Det gælder i nogen grad også for andre skriftsproglige medier, men her betyder tegnsættets særlige begrænsninger en yderligere indskrænkning af mulighederne.

En række af de træk der normalt fremhæves som karakteristiske for sproget i chat og sms, kan forstås som kreative forsøg på at løse eller mildne problemer der udspringer af disse begrænsninger. Og man er oven i købet i stand til at udnytte begrænsningerne til kommunikative formål, altså meddele sig på måder som kun er mulige på grund af de nye mediers særlige karakter. Og så

ORDET ER FRIT

forvandler de karakteristika som for et traditionelt blik fremtræder som begrænsninger, sig pludselig til nye muligheder for at kommunikere og dermed også til nye muligheder for at definere og identificere sig kulturelt og socialt.

Inputhastighed

Det er betydelig hurtigere at skrive forkortelser end hele ord og ordforbindelser, og derfor er forkortelser gode hvis man har travlt, fx når man skriver notater. Problemet ved forkortelser er at de ikke altid er gennemskuelige for alle modtagere. Formentlig er det de færreste der umiddelbart vil kunne gennemskue at *RTM* skal betyde 'read the manual'.

Eksempler på hyppige forkortelser i chat og sms er

- LOL*, 'laughing out loud'
- GH*, 'griner højt'
- ASAP*, 'as soon as possible'

Flere kan findes i Politikens Forkortelsesordbog, 2. udgave, 2001, - og på mange chatteres hjemmesider; selv chattere har åbenbart problemer med at dechifrere disse forkortelser. Men når man først kan dem, så kan man regne sig til insidene.

Den automatiske ordgenkendelse på mobiltelefonen, som jo skal hjælpe brugeren med at skrive hurtigere, giver ofte besynderlige resultater, fx skriver den *lovs og lys* hvis man forsøger at skrive *knus og kys*; men det ved modtageren jo godt, så det kan man bare lade stå, det skal nok blive forstået.

Meddelelsens størrelse

Forkortelser er ikke bare hurtigere at skrive end hele ord og ordforbindelser, de fylder også mindre, og derfor er de hensigtsmæssige når pladsen er begrænset. Man kan også spare plads ved at fjerne mellemrummet mellem ordene; det kræver blot at man skriver alle ord med stort, så ødelægges det ikke forståeligheden:

DerErFestHosKennethSesVi?

Den rebus- eller stenografiagtige stil der er karakteristisk for sms (*R du klar T sms?*), er også pladsbesparende. Her anvendes de tegn som tegnsættet stiller til rådighed, kreativt, fx med deres lydverdi: *å* for *og*, som stavelsestegn med bogstavnavnets stavelsesverdi i stedet for som lydtegn, ligesom i stavelseskrifter, fx japansk og koreansk: *r* for *er*, *sq* for *sgu*, eller som erstatning for en bogstavforbindelse: *oxo* for *også*. Eller ord afsnupes eller forkortes så meget som muligt: *j* for *jeg*.

Navne på robotter i science fiction kan være dannet på lignende måde: Et tidligt eksempel (vist allerede fra 30'erne) er *124C4U*, 'one to foresee for you'. Tilsvarende finder vi firmanavne som *Q8*, dannet til *Kuwait (Petroleum)*; og omvendt har vi *Esso*, der er dannet til *S.O.* (en forkortelse for *Standard Oil*), og *Esselte*, dannet til *SLT* (en forkortelse for *Sveriges Litografiska Tryckerier*). Der er altså tale om en mulighed i den alfabetiske skrift som tidligere kun har været benyttet til særlige formål, men som hele tiden har været der.

Båndbredde

De begrænsede muligheder for at gengive "kropssprog" har i særlig grad

ORDET ER FRIT

været ansporende for kreativiteten. Fx bruges der mange regibemærkninger, herunder mange af de hyppige forkortelser, til at meddele om afsenderens ikke-sproglige adfærd:

vinker, *knuser*, *G* (for 'griner')

Man kan dog også gengive eller simulere (snarere end meddele) visse aspekter af ikke-sproglig adfærd ved hjælp af valget mellem store og små bogstaver:

lol ('laughing out loud')

LOL (endnu højere, må man formode)

eller ved at gentage tegn (det er ikke særlig tidsrøvende når man bruger computer; man skal bare lade være med at løfte fingeren fra tasten):

LLLLLLLLLOOOOOOOOLLLLLLLLLLLLL

(meget højt og længe)

knuuuuser (et ordentligt knus)

Men først og fremmest findes der en uoverskuelig stor mængde af forskellige smileyer, billeder af ansigter med forskellige udtryk, tegnet ved hjælp af de tegn der nu er til rådighed på tastaturet. Det er som regel ikke svært at se at en bestemt tegnfølge er en smiley, men det kan være vanskeligt forstå alle detaljerne uden hjælp, og derfor findes der lister over smileyer med forklaringer på nettet - og i forkortelsesordbøgerne. Her er et par stykker:

standard: :-) ('smil')

varianter: :-D ('meget stort smil'),

:-(('surt show'),

;-) ('blinker med det ene øje')

Breder chatsproget sig?

De hyppige henvendelser om chatsprogets indflydelse på det etablerede skriftsprog har fået os til at undersøge et par skriftsprogsgenrer for chattræk: Kan man finde chattræk i andre medier end chat, og hvor udbredte er disse træk i så fald? Ikke overraskende viste det sig at være *let* at finde chattræk i *e-medier* og *privat kommunikation* (e-medier er 'elektroniske medier', fx e-mail og kommunikation på internettet i det hele taget, og privat kommunikation er den kommunikation der ikke offentliggøres, og ikke er tænkt som noget mange mennesker skal have adgang til). Men til gengæld viste det sig at være *svært* at finde chattræk i *traditionelle medier* og *offentlig kommunikation* (traditionelle medier er fx aviser, bøger og blade, og offentlig kommunikation er den kommunikation der offentliggøres og udformes med henblik på at mange skal læse den).

Et sted vi fandt mange chattræk, var på en hjemmeside for en gruppe computerspillere (en gruppe der kalder sig "titanerne"):

Vi r 1 stak deffe quakere som ønsker at ha det sjawt ... see u out there ... (...)...så er vi oxo med under klaner på www.boomtown.net det har onkel FreE her lige ordnet for jer; -), som TDC mand må jeg vel have lidt styr på hvad mit firma laver af nyt stuff.... (...) [en historie der digtes på af flere forskellige personer på hjemmesiden:] "STALKER ... hør efter sq!" ... "wassuuuup, prøv lige at c den der lille myre, naaii vor en den bare vildt lille manner, prøv lige at c den" vrøvlede stalker, mens han ruskede Zeus i ærmet ...(...) "ok, vi bliver sq nød til at lægge

ORDET ER FRIT

stalker i seng så vi kan komme ud og gibbe noun heste imorn" sagde onkel Artemiz.

(<http://www.dailyrush.dk/clans/1238/>, besøgt 31.8.01)

De mange chattræk i dette eksempel kan fortrinsvis karakteriseres som afsnupning og lydefterligning - og så er der en enkelt smiley i eksemplet. Da uddraget sandsynligvis er et eksempel på en subgruppes indforståede måde at kommunikere på, og det sandsynligvis er en indviet kreds der kalder sig "titanerne", kan man sige at der er tale om privat kommunikation til trods for at eksemplet ligger frit tilgængeligt for enhver der surfer på internettet. Denne indforståede kommunikation foregår i et e-medie og er et typisk eksempel på en genre hvori der findes mange chattræk.

En genre hvori man også kan finde en del chattræk, er de såkaldte *Big Brother*-dagbøger. *Big Brother* er et realityshow, der i Danmark blev sendt sidste år på tv-kanalen TvDanmark. Programmet går ud på at 10 personer bor i et hus der overvåges af kameraer døgnet rundt. Beboernes gøren og laden klippes hver dag sammen til et tv-program. Personerne stemmes ud af huset én for én, og den der bliver der i længst tid, vinder en halv million kroner. Deltagerne i *Big Brother* har mulighed for at skrive dagbog på en computer, men dagbogen er dog ikke mere hemmelig end at den kan læses af enhver der besøger *Big Brother*-hjemmesiden www.bigbrother.dk. Dette medie er altså også elektronisk, og det er "privat", for selvom der ikke er tale om en rigtig dagbog, fordi den faktisk er så offentlig som den kan blive, skriver deltagerne som privatpersoner, og det er

ofte kæresten eller familien der er modtagere. Man kan sige at eksemplerne fra *Big Brother*-dagbøgerne giver et indblik i nutidens unges private, skriftlige kommunikation, og dermed også et indblik i at der findes chattræk i denne (deltagerne i *Big Brother* er aldersmæssigt fra i begyndelsen af 20'erne til i begyndelsen af 30'erne).

I *Big Brother*-dagbøgerne er der eksempler på samtlige af de nævnte typer chattræk (de **fede** typer er vores fremhævelse):

- afsnupning: fx *Tak Cosmo (Gak-Gak manden) for alt det du **4sure** har givet mig* (Aida, 22.10.01)

- lydefterligning: fx *I dag har jeg fået vasket lidt tøj, vasket op, bagt brød, lavet mad og klippet Nico. Wauv ... hvor vi stresser ... ***gaaaab**** (Jill, 29.4.01)

- akronymer: fx *Jeg befinder mig umiddelbart på vinderholdet, og det er på mange måder en fordel ***LOL**** (June, 25.9.01)

- regibemærkninger: fx *Jeg glæder mig meget til at komme ud, hver gang der er et pust udefra. Jeg glemmer tingene lidt, hver gang der er gået noget tid, men nu er følelsen der igen (**Regrets**)* (Sheila, 8.10.01) og fx *Jeg er med hast på vej op af skalaen, man måler sindssyge med, og det er der vist ikke noget at sige til efterhånden... ***smil**** (Jill, 29.4.01)

- smileyer: *Så gik det også rigtig dårligt. :o(Ja, og hvad kan man så lære af det????* (Tina, 5.9.01)

ORDET ER FRIT

Vi har endvidere set på om der fandtes chattræk i de e-mails Sprognævnet får fra folk der har sproglige spørgsmål. Her har vi atter at gøre med et e-medie, men kommunikationen er til gengæld ikke privat. Spørgerne sender et spørgsmål til en offentlig institution - men det foregår alligevel via en kanal som for de fleste forbindes med privat kommunikation, nemlig e-mail. Så genren er en blanding af privat og offentlig/formel kommunikation. Dette afspejles også i de chattræk vi har fundet i e-spørgebrevene (fra sidste halvdel af 2001): Der er ikke mange chattræk, men dog nogle. Det eneste gennemgående chattræk vi fandt, var smileyer - som til gengæld også bruges af mange af Sprognævnets spillere. I e-spørgebrevene bruges smileyerne for det meste ved hilsner, fx *Hej :-)*, eller når der på forhånd takkes for et svar, fx *På forhånd tak for hjælpen :-)*. Ud over smileyer har vi i spørgemailene fundet et enkelt akronym:

Er "at maile" i øvrigt optaget i den nye version af Retskrivningsordbogen ;-) - og **BTW** ['by the way', dvs. 'forresten'] hvad med smileys?

og en enkelt regibemærkning:

Vil I fjerne den gamle retskrivningsordbog? ***dybt suk***

I de mere traditionelle medier hvor vi har søgt efter chattræk, dvs. bøger, blade og aviser, er chattrækkene meget få. Og når de er der, er det enten usikkert om der overhovedet er tale om chattræk, eller også bruges chattrækkene metasprogligt, dvs. i artikler der handler om sms eller chat. De eneste eksempler på chatsproglige træk vi har fundet i aviserne

(og har i Sprognævnets ordsamling), er netop i artikler der handler om sms og chat, fx:

Hans internetudkârne, Kiss, er ifølge hendes datingprofil 24 år, og billedet viser en "meget lækker og smuk" lyshåret pige. (...) Endelig skal de mødes "**IRL**" - in real life. (Information, 28.11.01)

I de næste to eksempler på skriftsproglige genrer der indeholder chattræk, er det usikkert om der overhovedet er tale om chattræk. Begge medier er, lige som avisen, traditionelle (bog og blad) og "offentlige". Bogen *Halality* af Jeff Matthews, Rosinante, 2001, er skrevet meget talesprogsnært. Der er en del træk som kan minde om chatsprog, men som lige så vel kan være forfatterens forsøg på at nærme sig talesprog, fx (forfatteren bruger kursivering for at markere at hovedpersonen tænker):

"Lanuværviharjoikgjortdigenskidvierbare påvejhhj..." (...) *jeg ligger i fosterstilling ryster bløder ud af munden næsen blod i hele ansigtet skar han **iiiiiiingg** ned op den vej nej den vej ned op omvendt* (Jeff Matthews *Halality*, 2001).

Afsnupningerne

("Lanuværviharjoikgjortdigenskidvierbare påvejhhj...") og lydefterligningerne (*iiiiiiingg*) (og den manglende tegnsætning i øvrigt) kunne man se som chattræk. Men det kunne lige så vel være talesprogstræk. I chatsproget spilles der altså også på det talesprogsnære.

I et eksempel, som er fra damebladet *Eurowoman* (traditionelt og offentligt medie), er det som nævnt ligeledes usikkert om der er tale om et chattræk:

ORDET ER FRIT

[interview med Thomas Helmig:]
"Her boede vi. Det blev kaldt Øgleborgen.
(...) Her blev der holdt vanvittigt mange
fester. Vi havde kun ét soveværelse
(griner genert), og så havde vi en aftale
om, at den første, der fik en med hjem, fik
det, så det gjaldt om at skynde sig. Så
måtte vi andre sove i stuen."
(Eurowoman, november 2001).

Man kan opfatte det der står i parentes, som en regibemærkning. Det er ikke usædvanligt under et interview at gengive at den interviewede griner genert. Men almindeligvis gengives dette enten ved et skift til indirekte tale, fx "*Vi havde kun ét soveværelse*", *griner Thomas Helmig genert*. "*Og så havde vi en aftale om, at den første ...*" osv., eller også plejer man at indsætte noget i parenteser efterfulgt af et *red.* - en forkortelse for *redaktionen*, dvs. en angivelse af at der er indsat noget som den talende ikke selv har sagt. Men sådan som det står i Eurowoman, kommer det (måske?) til at minde om en regibemærkning fra chatten: "*Vi havde kun ét soveværelse *griner genert*, og så havde vi en aftale om, at den første ...*".

Det sidste eksempel vi vil vise i denne artikel, er et sjældent syn: Et chattræk i offentlig kommunikation. Der er tale om en smiley i et officielt nyhedsbrev fra et offentligt selskab, nemlig Århus Sporveje <http://www.aarhus.dk/bus/pass1999.htm>:

Passagerfremgang i 1999 (...) Der er antagelig mange forklaringer på udviklingen. Vi ved, at skiftende vejrforhold har indflydelse på passagermængden i den kollektive trafik. Ofte udlægges teksten sådan, at passagertilbagegang skyldes vejret,

mens fremgang skyldes trafikelskabets dispositioner ;-)

Det har altså været nemt for os at finde chattræk i e-medier og privat kommunikation. Men det var vanskeligt at finde chattræk i traditionelle medier og offentlig kommunikation. Enten har chattrækkene altså ikke bredt sig til andre genrer end beslægtede e-medie-genrer og privat og uformel (e-)kommunikation endnu. Eller også vil chatsproget slet ikke brede sig, men netop kun findes i disse specifikke genrer.

Marianne Rathje (f. 1973) er ph.d.-stipendiat i Dansk Sprognævn.

Ole Ravnholt (f. 1948) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

Denne artikel har tidligere været bragt i Nyt fra Sprognævnet, 2002, nr. 2.

DEBATFORUM

Tanker om sprogpsykologisk specialeskrivning, foranlediget af forårets Sprogpsykologiske Specialeseminar.

Nogle generelle betragtninger om at skrive speciale på sprogpsykologi, baseret på erfaringer med at skrive gruppespeciale.

af Tina Christiansen, stud.mag., sprogpsykologi

Det der har motiveret mig til at skrive denne tekst i Spindet, er den holdning som af og til kommer til udtryk på sprogpsykologi: at et sprogpsykologisk speciale er et livsprojekt, et hjertebarn; at man skriver om et emne man har cirklet om længe, og bruger al nødvendig tid på at få det helt rigtigt. Senest kom denne holdning til udtryk på forårets specialeseminar på sprogpsykologi (marts 2003) med påpegningen af at man som specialestuderende må være indstillet på at skrive specialeemne efter et års litteraturstudium. Desværre kom dette til at stå uimodsagt på specialeseminaret, men jeg mener det er vigtigt at fremhæve at dette kun kan være rimeligt hvis dette års litteraturstudium er foregået sideløbende med anden studieaktivitet, dvs. undervisning/eksamen, eftersom specialet er normeret til ½ årsværk.

Den holdning står i modsætning til en anden indstilling til specialet som kom til udtryk bl.a. på et af de første overbygningsmøder jeg deltog i på Sprogpsykologi i efteråret 2000: Her blev vigtigheden af at betragte specialet som den større skriftlige opgave det faktisk er, fremhævet. Kunsten er at arbejde inden for et emne og med en problemstilling der med rimelighed kan løses inden for tidsrammen på ½ år. Og denne

dimension synes jeg ikke kom tydeligt nok til udtryk på forårets specialeseminar.

For mig at se er der altså mindst to forskellige indstillinger, forskellige måder at gå til specialeskrivningen: en idealistisk-eksistentialistisk og en praktisk.

Det er ikke min hensigt her at vurdere hvad der er den rigtige, den mest frugtbare eller produktive måde at gå til specialeskrivningen, da det naturligvis må være individuelt hvordan den enkelte studerende engagerer sig i sit studium og dermed også sit speciale. Men jeg mener det er problematisk hvis den generelle indstilling på studiet er den, at specialet tager den tid det tager, dvs. lang tid, og at man må være indstillet på at gå vild undervejs inden man får en åbenbaring at skrive på og om.

Derimod er det, som jeg også sagde til specialeseminaret, vigtigt tidligt i arbejdsprocessen at gøre op med sig selv hvor meget specialet må fylde i ens liv: Under alle omstændigheder vil man bruge meget tid og energi på det, og arbejdet fylder derfor meget det halve år (eller mere) det står på. Det er med andre ord en fordel at foretage en bevidst prioritering, at beslutte sig for hvor meget tid og energi specialet må tage, og hvilke andre ting der også skal prioriteres. Man må så at sige overveje om man overvejende betragter specialet som et fagligt eksistentialistisk projekt eller en faglig praktisk opgave der skal løses. Uanset hvilken indstilling man vælger, vil specialet for de fleste af os være en enestående mulighed for fordybelse i et emne der interesserer os. Min pointe er at denne fordybelse bør være mulig inden for såvel 6 måneder som et år.

KALENDER

6. juni 2003 **Mundtlig eksamen:**
Sproglige udtryksmidler i skriftlig kommunikation
10. juni 2003 **Mundtlig eksamen:**
Metoder ved sprogpsykologiske undersøgelser
28. august 2003 **Bestyrelsesmøde**, Foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi
Alle er velkomne til at sende forslag som ønskes behandlet på bestyrelsesmødet
5. september 2003 **Semesterstartsfest** på Sprogpsykologi
Oplysninger om tid og sted følger
9. september 2003
kl. 19, lok. 7.3.114. **Temaaften på Sprogpsykologi:**
Lone Laursen:
Gestikken i forståelseskabende procedurer: Om vores måder at bruge gestikken til at skabe og sikre os fælles forståelse i interaktionen.
10. september 2003 **Overbygningsmøde** på Sprogpsykologi
- November 2003 Planlagt udgivelse af **Spindet**
Information om deadline følger